

УДК 796.012.6:376.37.042-056.26

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.134-156

ЄФИМЕНКО Микола

доктор педагогічних наук, професор,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна.

e-mail: efimn 1958@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7539-8007>

**ЧОТКИ-ТЕРАПІЯ У ФОРМУВАННІ ПАЛЬЦЕВОГО ПРАКСИСУ
В ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
(АВТОРСЬКА МЕТОДИКА СТИМУЛЮВАННЯ
ПСИХОМОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ)**

Анотація. У статті представлено інноваційний напрям розвитку та корекції пальцевого предметно-практичного праксису в дітей раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. В основу чьотко-терапії покладено анатомо-фізіологічну унікальність кисті дитини, сконцентрованість самої густої й чутливої нейронної мережі на нігтьових фалангах пальців (їх подушечках). Чьотки (бусини) як предмети є саме такими, що захоплюються кінчиками пальців для маніпуляцій із ними. Використання різних видів чьоток за розміром, формою, вагою, матеріалом, консистенцією, температурою для виконання спеціальних вправ із ними має активно стимулювати відповідні черепно-мозкові нейронні утворення, які відповідають за пальцевий праксис та артикуляцію дитини, поліпшуючи її загальний психомовленнєвий розвиток. Перелічені вище фізичні властивості чьоток дозволяють успішно реалізовувати індивідуальні корекційні програми з поліпшення пальцевого праксису в кожному конкретному випадку з дитиною з особливими освітніми потребами, зокрема, з порушеннями психомовленнєвого розвитку.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: YEFYMENKO Mykola

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.134-156

<http://agce.com.ua/>

Ключові слова: методика, чьотко-терапія, корекція, пальцевий праксис, діти, психомовленнєвий розвиток.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасні політичні, економічні та соціальні умови життя в Україні, мабуть, найскладніші з початку ХХІ століття. В останні чотири роки вони дуже погіршились війною, наявним у державі воєнним станом і практично неперервними бойовими діями на території нашої держави. Найбільше від цього страждають діти, особливо раннього й дошкільного віку. Кількість дітей із різними порушеннями психофізичного розвитку постійно збільшується. Уже сьогодні слід прикладати педагогічні дослідницькі зусилля для того, щоб допомогти нашим дітям, особливо перших років життя, зберегти своє психофізичне здоров'я, підтримувати повноцінний особистісний розвиток та успішну соціальну адаптацію навіть у таких складних умовах. Практична сфера дитини має для цього значний, недостатньо використаний потенціал, що і робить дослідження актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу в цьому контексті привертають унікальні можливості ручного, бімануального праксису, оскільки саме цей вид, зокрема, кистьовий і пальцевий, найбільш високо енцефалізований у нейронних структурах головного мозку дитини. Важко переоцінити роль кисті та пальців у психомовленнєвому розвитку дітей перших років життя. Саме дослідженню загальних питань, які пов'язані з кистьовими функціями, їхньою класифікацією, методологією і методикою розвитку й корекції, системно займається в останнє десятиліття низка фахівців (Єфименко, 2016; 2024; Кантаржи, 2022; Efimenko et al, 2022; Moga, 2024). Дослідники класифікували всі основні кистьові функції на групи – *силові, координаційні та швидкісні*, розкрили критерії їх дослідження та оцінювання. Важливою, на думку авторів, є *онтогенетична послідовність формування кистьових функцій у дітей раннього й дошкільного віку*. Силкові практичні дії потрібні дитині першого року

життя для того, щоб цілеспрямовано й достатньо ефективно пересуватись по підлозі у просторі квартири: спочатку це відносно примітивні рухи перекочування всім тілом, потім – архаїчне пересування на животі, й лише пізніше – по-пластунськи та рачки, використовуючи найбільш досконалий спосіб повзання – крослатеральний. Руки в цих рухових діях відіграють основне значення, оскільки від їхньої сили та координаційної злагодженості напряду залежить швидкість і точність пересування до цілі. Коли в положенні сидячи руки дитини поступово вивільнюються від необхідної функції примітивного повзального пересування, починають актуалізовуватись *функції координаційні, пов'язані з бімануальним праксисом*. Активізується й удосконалюється дрібна моторика рук (кистьовий і пальцевий праксис). Завдяки цьому дитина робить значний крок вперед у своєму психофізичному розвитку. Нас особливо цікавлять ці координаційні кистьові функції для їх використання в поліпшенні психомовленневого розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Окремі дослідники достатньо детально та комплексно описують у своїх роботах методики дослідження всіх видів праксису, в тому числі й ручного (кистьового, пальцевого) (Рібцун, 2021). Діагностичні аспекти в цих роботах представлені достатньо повно, але вони, по-перше, присвячені учням молодших класів із важкими порушеннями мовлення. По-друге, у цих роботах не розкрито проблематику подальшої корекції кистьових функцій після виявлення відповідних недоліків. Особливо це стосується порушень координаційних функцій кисті, бо в цьому процесі беруть участь достатньо високі за розташуванням мозкові утворення, що пов'язані з артикуляційним праксисом.

Ручному силовому праксису на основі використання методики «Ступалки-ЛОГОС» (Єфименко, Мога, 2023) було присвячено низку робіт (Зюзін, 2023, 2025). В їх основі лежали дослідження більшою мірою силового праксису на основі опорної кистьової функції рук. Координаційний аспект полягав лише в послідовних крокових рухах

руками разом із перехресними рухами ногами. Окремо проблематика пальцевого праксису в цих дослідженнях не розглядалась, а саме він нас цікавить у контексті нашої роботи.

Загальним методологічним основам й конкретним методичним порадам розвитку та вдосконалення *ручної вмілості* («мікромайстерності») присвячена робота відомого фахівця в цій галузі (Твіггер, 2022). І хоча в ній розкриваються окремі методологічні аспекти праксичної вмілості та практичні поради щодо дрібної маніпуляції з предметами, робота має скоріше популярний, ніж науковий формат. Зважаючи на вищенаведене, виникла необхідність у пошуку інноваційних напрямів розвитку та корекції пальцевого предметно-практичного праксису в дітей з особливими освітніми потребами.

Мета статті. Метою статті є теоретико-педагогічне обґрунтування авторської методики М. М. Єфименка «**Чьотко-терапія (рудракша-терапія)**» з розвитку та корекції пальцевого предметно-практичного праксису в дітей з особливими освітніми потребами для поліпшення їхнього фізичного та психомовленнєвого розвитку.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклад основного матеріалу. Чьотко-терапія – це інноваційний напрям пальцевого предметно-практичного праксису, заснований на використанні спеціальних вправ із чьотками різних розмірів, форм, консистенції та рельєфної фактури для тактильно-кінестетичної аферентної стимуляції відповідних мозкових утворень у дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, для поліпшення їхнього психомовленнєвого розвитку.

Якщо говорити про анатомо-фізіологічні феномени пальців рук, слід відзначити, що вони є ще більш чутливими, ніж очі: на їхніх кінчиках розташовано безліч рецепторів, що відповідають за передачу нервових імпульсів у головний мозок дитини (рис. 1).

Рис. 1. Чутлива нейронна мережа кисті руки (особливо – пальців)

Починається все в розвитку дитини з *тактильного гнозису*, тобто шкіряного відчуття. У цьому контексті спостереження за малюком до одного року мають допомогти з'ясувати:

1. Наскільки адекватно дитина реагує на дотики до шкіри пальців гарячого або холодного предмета?
2. Чи подобається дитині мацати різні предмети (мокрі, сухі, гладкі або шершаві, колючі тощо)?
3. Різні неадекватні реакції дитини за цих маніпуляцій можуть говорити про наявність у неї тактильної агнозії, тобто неможливості відчувати точну шкіряну інформацію про предмет, поверхню або рідину. У дітей це може бути обумовлено незрілістю провідних шляхів між первинними та вторинними полями обох півкуль головного мозку. У такому випадку виникає необхідність у стимулюванні тактильного гнозису.

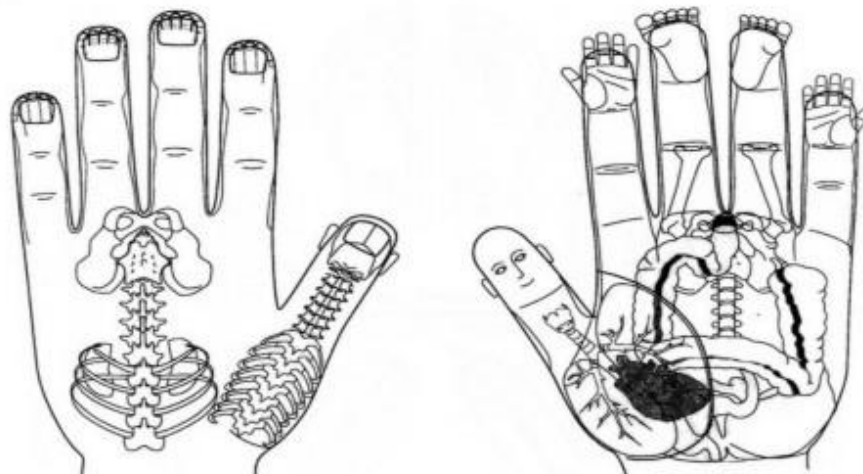
Слід зазначити, що кисть людини має унікальне кровоносне забезпечення у вигляді подвійного живлення шляхом променевої та ліктьової артерій, які анастомозують (з'єднуються), утворюючи на долоні дві дуги: поверхневу та глибоку. Ці артерії забезпечують глибоке та поверхневе кровопостачання, захищаючи магістральні судини глибоким шаром м'язів, сухожилів і апоневрозом, тоді як поверхневі пальцеві артерії виходять на поверхню в області основи

пальців. Венозний відтік відбувається в основному через венозну мережу, розташовану на тильній стороні кисті.

Кисті та пальці мають особливе, ключове значення у Су-Джок-терапії. За основу терапії Пака Дже Ву приймається те, що кисті та стопи є в мініатюрі відображенням організму людини в цілому. Великий палець відповідає за голову, шию; долоня або стопа – за груди та живіт; вказівний і мізинець стосуються рук, середній та безіменний – ніг. Таким чином, виконуючи відповідні пальцеві рухи (вправи) можна тонізувати життєдіяльність всього організму дитини, включаючи нейронні утворення головного мозку (рис. 2).

В Су-Джок-терапії великий палець є проєкційною зоною голови людини, її головного мозку, ментальної сфери. Логічно припустити, що будь-яке коректне стимулювання великого пальця тою чи іншою мірою активує відповідні мозкові утворення, що особливо наочно можна побачити на рис. 3.

Ісаак Н'ютон одного разу висловив думку, що великий палець людини – це просто її головний мозок, що виліз назовні! Тільки одна ця фраза говорить про особливу значущість цього пальця дитини для стимулювання її мозкових утворень і подальшого повноцінного психомовленнєвого розвитку.

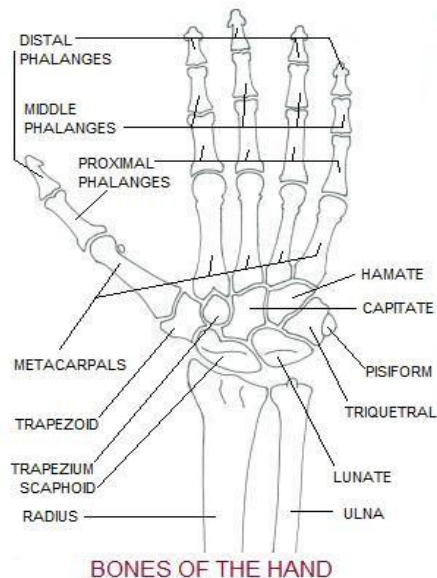

Рис. 2. Топографічна рефлекторна основа Су-Джок терапії

Рис. 3. Кортикальний сенсорний гомункулус

Променево-зап'ястковий суглоб – це еліпсоподібний, двоосьовий суглоб, утворений променевою кісткою та трьома кістками зап'ястка (човноподібною, півмісяцевою та тригранною), а також суглобовим диском (рис. 4). Його ключова анатомічна особливість – складна структура, яка забезпечує **широкий діапазон рухів (згинання, розгинання, відведення, приведення, колові рухи).**

Рис. 4. Біомеханічна унікальність променево-зап'ясткового суглоба та пальців кисті

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: YEFYMENKO Mykola

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.134-156

<http://aqce.com.ua/>

Враховуючи вищенаведені унікальні анатомо-фізіологічні особливості кистей людини (дитини), виникла ідея їхнього використання для **цілеспрямованого дозованого стимулювання нейронних мозкових утворень головного мозку за допомогою спеціальних рухів пальцями.**

Оскільки найбільш чутливими та інформативними в пальцях є їхні нігтьові (дистальні) фаланги (так звані «подушечки») – за основу пальцевих вправ треба було взяти саме такий предмет, який повинен бути захоплений тільки нігтьовими фалангами пальців. І такий предмет було знайдено – це *класичні чьотки, буси, бусини, а також різні їх варіанти.*

Зупинимось на основних феноменах впливу чьоток на дитину:

1. Психічний аспект. Традиційно чьотки використовувались в медитаціях як *своєрідний якір для концентрації уваги* під час підрахунку молитов, мантр або повторень окремих фраз. Також вони допомагають фокусуванню уваги на тактильних відчуттях під час медитації. Перебирання чьоток допомагає відключатися від зовнішніх подразників (шумів, звуків, розмов, світла тощо) і концентруватися на цілі медитації.

2. Психокорекційний аспект. Сучасні неврологи, психологи та психотерапевти вважають, що *перебирання чьоток знімає стреси, депресії, неврози, страхи, допомагає подолати тривогу та розслабитись*, у тому числі й фізично. Таким чином чьотки допомагають переключити розум на режим «тут і тепер». Цей психотерапевтичний ефект має особливе значення саме тепер, під час тривалої війни в Україні, яка породжує кожного дня безліч стресогенних ситуацій, особливо для дітей, пригнічуючи їхній психофізичний стан.

3. Фізіологічний аспект. З фізіологічного погляду перебирання чьоток регулює постійний рівень аферентної імпульсації, спрямованої на відповідні ділянки головного мозку. Це підтримує мозок в оптимальному стані збудження, який необхідний для розумової діяльності та реалізації вищих психічних функцій дітей з особливими освітніми потребами.

У китайській медицині великий палець пов'язаний із легенями та серцем – ось чому його дозована стимуляція може позитивним чином впливати на діяльність кардіо-респіраторної системи.

4. **Логопедичний (корекційний) аспект.** Ще з 70-х років минулого століття відомо про потужний позитивний вплив дрібної моторики (пальчикової гімнастики) на психомовленнєвий розвиток дитини. Ось чому вправи з пальцевого праксису завжди входили в арсенал корекційної роботи логопеда, дефектолога та психолога. До того ж перебирання чьоток дозволяє створювати відповідний ритм імпульсів, що йде в кору головного мозку. Це, своєю чергою, допомагає підтримувати відповідний ритм мовлення дитини. На цьому феномені основані деякі дієві методики подолання заїкання.

Далі розглянемо **методичні особливості використання чьотко-терапії** в корекційній педагогіці, логопедії та спеціальній психології:

1. **Градація за розміром бусин.** Чьотко-терапія охоплює використання різних за розміром бусин:

- Чьотки відносно великого розміру (**великі**) – 20 і більше міліметрів.
- Чьотки середнього розміру (**середні**) – 10-19 мм.
- Чьотки малого розміру (**дрібні**) – менше 10 мм.

За авторською методикою чьотко-терапія має завжди починатися з використання великих чьоток – це найбільш простий і доступний варіант для дитини. Далі необхідно переходити до маніпуляцій із середніми за розміром чьотками. І лише на завершальному етапі корекції пальцевого праксису використовувати вправи з дрібними чьотками (це найскладніший за координацією варіант).

Чьотки-терапія є вельми привабливим напрямом пальцевого праксису, що **гарантує підвищену мотивацію дітей до маніпуляцій із бусинами**. До її вагомих позитивних моментів можна віднести:

- Предметність чьоток, предметно-маніпулятивну діяльність із ними.
- Тактильність чьоток, можливість помацати їх руками, відчутти.

- Мануальність та бімануальність виконання вправ (здіянні кисті, пальці, їхні суглоби та м'язи обох рук).
- Привабливість чьоток, їх естетичність – зовні вони виглядають, як прикраси.
- Ігрова спрямованість вправляння з чьотками – вони схожі на цікаві іграшки.

Кожна з видів чоток (за розміром) має свої особливості, які необхідно знати та ефективно використовувати. Так, *великі* за розміром чьотки (фото 1) створені таким чином, що кожную їх бусину необхідно захоплювати *практично всією крайньою фалангою пальців*, тому подібний спосіб маніпулювання з чьотками було названо **фаланговим**. У такому варіанті з кожним *пальцевим кроком* тактильно стимулюється відносно обширна ділянка шкіри останньої фаланги, але інтенсивність нейронної імпульсації у такому виді стимулювання буде відносно низькою, можна сказати, «м'якою». Це первинне відносно лагідне *сенсорне стимулювання* підходить для початкового етапу корекції пальцевого праксису – загальна, невизначена стимуляція, що в цілому тонізує головний мозок дитини.

Фото 1. Великі за розміром чьотки (бусини)

Рекомендовані вправи з відносно великими за розміром чьотками (бусинами):

1. Масажування долонної поверхні кистей і пальців однорядним (коли в долоні в даний момент знаходиться один ряд бусин) прокочуванням чьоток.

2. Те ж саме, але масажувати долоні дворядним (коли в долоні наразі знаходиться два ряди бусин) прокочуванням чьоток.

3. Утримування чоток спочатку ведучою рукою, а потім – іншою.

4. Розгойдування чьоток врізнобіч, «малювання» різних фігур у повітрі.

5. Підкидання і ловіння чьоток різними способами.

6. Намацування бусини чьоток с поступовим збільшенням зусилля стискання.

7. Прокручування однієї бусини в зручний бік із поступовим прискоренням.

8. Те ж саме, але в протилежний бік.

9. Перебирання чьоток у зручному напрямку: спочатку повільно, а потім із поступовим прискоренням темпу.

10. Те ж саме, але в протилежному («проблемному») напрямку.

11. Все те ж саме (1–10), але іншою кистю.

12. Перекидання чьоток з однієї руки в іншу з ловінням.

13. Перебирання чьоток одночасно двома руками в зручний бік.

14. Те ж саме робити в протилежний («незручний») бік.

15. Прокручування чьоток пальцями двох рук по чергово в обидва боки.

16. Одночасне намацування двох складених чьоток двома руками (по 1 в кожній руці).

17. Одночасне намацування та прокручування двома пальцями обома руками бусини на чьотках: спочатку в один бік, а потім – у протилежний.

18. Одночасне перебирання чоток лівою та правою руками: спочатку в зручний бік, потім в протилежний і далі – у протилежних напрямках.

19. Одночасне «крокування» вказівним і середнім пальцями по кожній бусині чьоток, що звисають у вертикальному положенні.

20. Змагання на швидкість перебирання чьоток різними способами.

Середні за розміром чьотки мають свою методичну специфіку використання, яка полягає в тому, що захоплення кожної бусини виконується вже не всією кінцевою фалангою пальців, а лише **дистальною її частиною**, що розташована з протилежного боку від нігтя. Такий варіант захоплення бусини та маніпуляції з нею було названо **нігтьовим**.

Подібний варіант має вже меншу площу контактування пальця з бусиною (тобто він більш локальний), але **інтенсивність тактильних аферентних потоків при ньому зростає** щодо попереднього, фалангового варіанту захоплення бусин. З методичного погляду такий підхід є правомірним.

Вправи із середніми за розміром чьотками:

1. Масажування долонної поверхні кистей і пальців однорядним прокочуванням чьоток.

2. Те ж саме, але масажувати долоні дворядним прокочуванням чьоток.

3. Утримування чьоток спочатку ведучою рукою, а потім – іншою.

4. Розгойдування чьоток врізнобіч, «малювання» різних фігур у повітрі.

5. Підкидання та ловіння чьоток різними способами.

6. Намацування бусини чьоток с поступовим збільшенням зусилля стискання.

7. Прокручування однієї бусини в зручний бік із поступовим прискоренням.

8. Те ж саме, але в протилежний бік.

9. Перебирання чьоток у зручному напрямку: спочатку повільно, а потім із поступовим прискоренням темпу.

10. Те ж саме, але в протилежному («проблемному») напрямку.

11. Все те ж саме (1–10), але іншою кистю.

12. Перекидання чьоток з однієї руки в іншу з ловінням.
13. Перебирання чьоток одночасно двома руками в зручний бік.
14. Те ж саме робити в протилежний («незручний») бік.
15. Прокручування чьоток пальцями двох рук по чергово в обидва боки.
16. Одночасне намацування двох складених чьоток двома руками (по 1 в кожній руці).
17. Одночасне намацування й прокручування двома пальцями обома руками бусини на чьотках: спочатку в один бік, а потім – у протилежний.
18. Одночасне перебирання чьоток лівою та правою руками: спочатку в зручний бік, потім в протилежний і далі – у протилежних напрямках.
19. Одночасне «крокування» вказівним і середнім пальцями по кожній бусині чьоток, що звисають у вертикальному положенні.
20. Змагання на швидкість перебирання чьоток різними способами.

Специфіка використання дрібних чьоток (фото 2) полягає в тому, що для локального захоплення однієї бусинки треба розташувати пальці перпендикулярно до бусинки, *торкаючись її лише кінчиком пальця* (верхньою подушечкою). Тому цей варіант було названо **кінчиковим**.

Фото 2. Дрібні за розміром чьотки

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: YEFYMENKO Mykola

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.134-156

<http://agce.com.ua/>

А саме тут і знаходиться найбільш чутлива частина нервових утворень, стимуляція яких активує відповідні зони неокортексту (сучасної кори головного мозку) дитини. За бажанням або вказівкою фахівця під час маніпулювання з дрібними чьотками можна залучити всі три види стимуляції – *фалангову, нігтьову та кінчикову*.

Вправи з дрібними за розміром чьотками:

1. Масажування долонної поверхні кистей і пальців однорядним прокочуванням чьоток.
2. Те ж саме, але масажувати долоні дворядним прокочуванням чьоток.
3. Утримування чьоток спочатку ведучою рукою, а потім – іншою.
4. Розгойдування чьоток врізнобіч, «малювання» різних фігур у повітрі.
5. Підкидання та ловіння чьоток різними способами.
6. Намацування бусини чьоток с поступовим збільшенням зусилля стискання.
7. Прокручування однієї бусини в зручний бік із поступовим прискоренням.
8. Те ж саме, але в протилежний бік.
9. Перебирання чьоток у зручному напрямку: спочатку повільно, а потім із поступовим прискоренням темпу.
10. Те ж саме, але в протилежному («проблемному») напрямку.
11. Все те ж саме (1–10), але іншою кистю.
12. Перекидання чьоток з однієї руки в іншу з ловінням.
13. Перебирання чьоток одночасно двома руками в зручний бік.
14. Те ж саме робити в протилежний («незручний») бік.
15. Прокручування чьоток пальцями двох рук по чергово в обидва боки.
16. Одночасне намацування двох складених чьоток двома руками (по 1 в кожній руці).

17. Одночасне намацування й прокручування двома пальцями обома руками бусини на чьотках: спочатку в один бік, а потім – у протилежні.

18. Одночасне перебирання чьоток лівою та правою руками: спочатку в зручний бік, потім в протилежний і далі – у протилежних напрямках.

19. Одночасне крокування вказівним і середнім пальцями по кожній бусині чоток, що звисають у вертикальному положенні.

20. Змагання на швидкість перебирання чьоток різними способами.

За самостійного виготовлення чоток можна використовувати різні за формою бусини:

- Форма *кульки* – є самою традиційною та розповсюдженою.
- Форма овалу (*овальна*).
- Форма циліндра (*циліндрична*).
- Форма куба (*кубічна*).
- Форма краплі (*краплеподібна*).
- Плоска форма – *ронделі*: коли висота бусини значно менша її ширини та, особливо, довжини.
- *Фігурна* форма.
- Форма *біконусу*.
- *Межова* форма – особлива бусина, яка розділяє чотки на частини.
- «*Гуру*» – спеціальна форма головної бусини (символ Вчителя).

Розвитково-корекційний ефект від використання чотки-терапії. Використовуючи чотки, в яких присутні буси *різних розмірів, форм, ваги, фактури та консистенції*, можна розширювати сенсорні можливості пальців дитини – її тактильні та кінестетичні відчуття. Це сприятиме удосконаленню *гностичної системи дитини*, зокрема, її здатності відчувати й впізнавати частини свого тіла та їх розташування в просторі (*соматогнозис*), а також різні матеріальні предмети, що оточують нас.

Контрастна аферентна імпульсація, що за намацування різних видів бусин надходить у головний мозок дитини, буде стимулювати відповідні ділянки (центри) кори, що в цілому сприятиме поліпшенню загальної підготовки дитини до життя, її побутової, навчальної та соціальної адаптації.

Зупинимося детальніше на фізичних параметрах бусин:

- РОЗМІР (великий, середній, малий).
- ФОРМА (кулі, овалу, циліндру, кубу, плоска).
- ВАГА (легка, помірна, важкувата).
- ФАКТУРА (гладка, зерниста, ребриста).
- КОНСИСТЕНЦІЯ (м'яка, пружна, тверда).
- ТЕМПЕРАТУРА (прохолодна, тепла, нагріта).

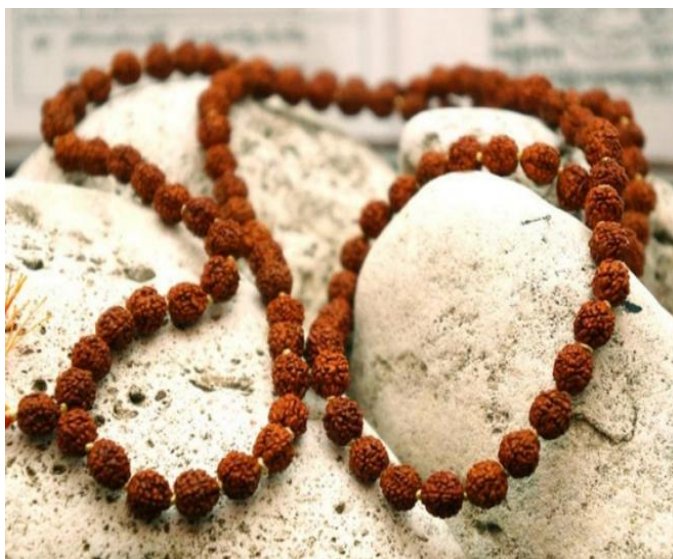
Такі фізичні властивості рудракши (сухих плодів особливого дерева) сприяють її використанню для:

А – *аккумуляції та збереження біоелектричної енергії;*

Б – *стимуляції нервових закінчень на кінчиках пальців;*

В – *зменшення стресу та заспокоєння нервової системи.*

Для використання в педагогічному процесі саме чотки з **рудракши** (фото 3) слід вважати найбільш вдалим варіантом для розвитково-корекційних впливів на пальцевий праксис. Цей особливий напрям називається **рудракша-терапією** (фото 4).

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: YEFYMENKO Mykola

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.134-156

<http://aqce.com.ua/>

**Фото 3. Унікальні плоди рудракши
(використовуються для рудракша-терапії)**

Фото 4. Заняття з рудракша-терапії

Види захоплення бусин пальцями:

1. **Фалангове** захоплення та утримування бусини двома пальцями.
2. **Нігтьове** захоплення та утримування бусини двома пальцями.
3. **Кінчикове** захоплення та утримування бусини двома пальцями.
4. **Бокове** захоплення та утримування бусини двома пальцями.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: YEFYMENKO Mykola

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.134-156

<http://agce.com.ua/>

5. **Комбіноване** захоплення та утримування бусини трьома пальцями.

Вправляючись із чотками, слід варіювати також способи їхньої активації, постійно змінюючи аферентаційний потік, підтримуючи його тренувальний вплив на мозкові утворення. Застосовуються такі основні **способи активації чоток**:

1. **Намацування** бусини двома пальцями різними способами.
2. Те ж саме, але тепер з **акцентованим натисканням** пальцями на бусини.
3. **Крутіння** бусин навколо нитки в обидві сторони.
4. **Штовхання** бусин великим пальцем в обидві сторони.
5. **Перебирання** бусин двома або трьома пальцями.
6. **Прокочування** бусин по пальцях.
7. **Перекидання** перекидних чоток на 360°.

Для періодичного змінювання аферентації, що йде від пальців рук до відповідних відділів головного мозку, застосовуються такі **методичні прийоми**:

- Задавати **різний темп** перебирання чоток: від повільного до високого.
- **Варіювати темпами** перебирання чоток.
- Використовувати **різновиди ритмів** перебирання чоток пальцями (від простих – до складних).
- **Синхронізувати ритми** перебирання та мовлення.
- **Змінювати зусилля** стискання чоток пальцями.
- **Регулювати відстань** між бусинами («пальцевий крок»).

Інформація з інноваційного напрямку рудракша-терапії може бути ефективно використана в різних творчих проєктах: у формі оригінального виступу перед батьками дітей; у доповіді перед колегами на педраді або методичному об'єднанні; під час написання тез доповіді до наукової конференції; під час написання статті в журнал (включаючи фаховий); під час підготовки творчої роботи на конкурс; під час написання курсової або магістерської роботи; під час написання кандидатської дисертації.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Виконане дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Унікальні анатомічні, фізіологічні, біомеханічні параметри кисті дитини, особливо її пальців, складають потужні нейрофізіологічні, нейропсихологічні та нейропедагогічні умови для використання пальцевого праксису в поліпшенні психофізичного розвитку дітей, зокрема, з особливими освітніми потребами.

2. Використовуючи специфічні фізичні особливості бусин (зокрема, бусин із рудракши), було попередньо теоретично обґрунтовано й методично розроблено інноваційний напрям у корекційній педагогіці – **чотки-терапія (рудракша-терапія)** для розвитку, формування та корекції пальцевого предметно-практичного праксису. Систематичне використання цієї методики має сприяти поліпшенню не тільки пальцевого (кистьового) праксису в дітей з ООП, але і їхнього психомовленнєвого розвитку.

Перспективи подальшого розвитку дослідження у представленому напрямі полягають у практичному доведенні ефективності розробленої авторської методики чотки-терапії у спеціально організованому педагогічному експерименті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Єфименко, М. М.** (2016). Корекція кистьових функцій у дітей із порушеннями психофізичного розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць* : вип. 7, у 2 т./ за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006,1, 122-133.

2. **Єфименко, М. М., Мога, М. Д.** (2023). Методика «Ступалки-ЛОГОС» для поліпшення та корекції моторно-психо-мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами («Ступалки-

ЛОГОС»): свідоцтво на реєстрацію авторського права на твір №119376 від 29.05.2023 р.

3. **Єфименко, М. М.** (2024). Педагогічний стрінгінг як новий напрям формування та корекції кистьового праксису в дітей із особливими освітніми потребами (презентація інноваційної авторської методики М. Єфименка). *Спеціальна освіта: проблеми та перспектив: Тези за матеріалами 16 міжнародної науково-практичної конференції 18-19 квітня 2024 року*. Кам'янець-Подільський, 2024. 80-84.

4. **Зюзін, Ю. В.** (2023). Вплив дворучних силових маніпуляції на мовленнєвий розвиток дошкільників. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 95. Київ. 45-51.

5. **Зюзін, Ю. В.** (2023). Ефективність використання тренажера «Ступалки-ЛОГОС» у поліпшенні психомовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 2 (143). Одеса, 34-40.

6. **Зюзін, Ю. В.** (2025). Корекція порушень мовленнєвого розвитку дітей засобами фізичного виховання: монографія. Вінниця : ТВОРИ. 208.

7. **Кантаржи, В. К.** (2022). Класифікація координаційних кистьових функцій в контексті предметно-практичної діяльності старших дошкільників. *Науковий вісник*, 1, 68-73.

8. **Кантаржи, В. К.** (2022). Класифікація силових кистьових функцій в предметно-практичній діяльності дошкільників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 86, 94-98.

9. **Рібцун, Ю. В.** (2021). Вивчення праксичних функцій молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами (продовження). *Особлива дитина : навчання і виховання*, 4 (104), 28-45.

10. **Твіггер, Р.** (2022). Мікромайстерність / пер. з англ. О. Чула. Харків : Фабула. 256 с.

11. **Efimenko, N. N. et al.** (2022). The correction of hand subject-practical activity of preschoolers / N. N. Efimenko, M. O. Suprun, V. V. Biesieda, V. K. Kantarzhi. *International Journal of Early Childhood Special Education*,14,(6): 2397-2407.

12. **Moga, M. D.** (2024). The author's modification of the existing praxis classification among children with special needs in the context of their psychospeech development. *EUREKA: Social and Humanities*, 1, p. 3-10.

YEFYMENKO Mykola

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

e-mail: efimn 1958@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7539-8007>

**CHAPLET THERAPY FOR THE FORMATION OF FINGER
PRAXIS IN CHILDREN WITH SPECIAL MENTAL NEEDS
(AUTHOR'S METHOD OF STIMULATING PSYCHOMENTAL
DEVELOPMENT)**

Abstract. The article presents an innovative direction for the development and correction of finger subject-practical praxis in children of early, preschool and primary school age with special educational needs. The basis of rosary therapy is the anatomical and physiological uniqueness of a child's hand, and the concentration of the densest and most sensitive neural network on the nail phalanges of the fingers. The use of different types of chotki by size, shape, weight, material, consistency, temperature to perform special exercises with them is active stimulate cranial neuronal structures that are responsible for digital praxis and articulation of a child, and other mental developments. Chotki therapy can be used for individual corrective training of children, as well as for work in pairs and even mini-groups. This strengthens both the visual-motor coordination of manual praxis and the accompanying

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: YEFYMENKO Mykola

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.134-156

<http://aqce.com.ua/>

communication between children. Finger exercises with *chotki* tone the child's cerebral cortex and activate his physical activity. Rhythmic tactile-kinesthetic impulses that arise during fine motor exercises stabilize the mental state of children, which is important in the conditions of wartime in Ukraine. The above-mentioned physical properties of the beads allow for the successful implementation of individual correction programs to improve finger praxis in each a specific case of a child with special educational needs, specifically, with psychoverbal developmental disabilities.

Keywords: methodology, chaplet therapy, correction, finger praxis, children, psychoverbal development.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. **Yefymenko, M. M.** (2016). Korektsiia kystovykh funktsii u ditei z porushenniamy psikhofizychnoho rozvytku. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky): zbirnyk naukovykh prats* : vyp. 7, u 2 t./ za red. V. M. Synova, O. V. Havrylova. Kamianets-Podilskyi : PP Medobory-2006,1, 122-133.

2. **Yefymenko, M. M., Moha M. D.** (2023). Metodyka «Stupalky-LOHOS» dlia polipshennia ta korektsii motorno-psykhomovlennievoho rozvytku ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy («Stupalky-LOHOS»): svidotstvo na reiestratsiiu avtorskoho prava na tvir №119376 vid 29.05.2023 r.

3. **Yefymenko, M. M.** (2024). Pedahohichniy strinhinh yak novyi napriam formuvannia ta korektsii kystovoho praksysu v ditei iz osoblyvymy osvitnimy potrebamy (prezentatsiia innovatsiinoi avtorskoi metodyky M. Yefymenka). *Spetsialna osvita: problemy ta perspektyv* : Tezy za materialamy 16 mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 18-19 kvitnia 2024 roku. Kamianets-Podilskyi, 2024. 80-84.

4. **Ziuzin, Yu. V.** (2023). Vplyv dvoruchnykh sylovykh manipuliatsii na movlennievyy rozvytok doshkilnykiv. *Naukovyi chasopys*

Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy. Serii №5. Vypusk 95, 45-50.

5. **Ziuzin, Yu. V.** (2023). Efektyvnist vykorystannia trenazhera «Stupalky-LOHOS» u polipsheni psikhomovlennievoho rozvytku ditei doskilnogo viku. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho. Vypusk 2 (143). Odesa. 34–40.*

6. **Ziuzin, Yu. V.** (2025). Korektsiia porushen movlennievoho rozvytku ditei zasobamy fizychnoho vykhovannia: monohrafiia. Vinnytsia : TVORY, 208.

7. **Kantarzhy, V. K.** (2022). Klasyfikatsiia koordynatsiinykh kystovykh funktsii v konteksti predmetno-praktychnoi diialnosti starshykh doshilnykiv. *Naukovyi visnyk, 1, 68-73.*

8. **Kantarzhy, V. K.** (2022). Klasyfikatsiia sylovykh kystovykh funktsii v predmetno-praktychnii diialnosti doshilnykiv. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova, 86, 94-98.*

9. **Ribtsun, Yu. V.** (2021). Vyvchennia praktychnykh funktsii molodshykh shkolariv z osoblyvymy movlennievymy potrebamy (prodovzhennia). *Osoblyva dytyna : navchannia i vykhovannia, 4 (104), 28-45.*

10. **Tvihher, R.** (2022). Mikromaisternist / per. z anhl. O. Chupa. Kharkiv : Fabula, 256.

11. **Efimenko, N. N.** et all. (2022). The correction of hand subject-practical activity of preschoolers / N. N. Efimenko, M. O. Suprun, V. V. Biesieda, V. K. Kantarzhi. *International Journal of Early Childhood Special Education, 14,(6): 2397-2407.*

12. **Moga, M. D.** (2024). The authors modification of the existing praxis classification among children with special needs in the context of their psychospeech development. *EUREKA: Social and Humanities, 1, 3-10.*

Матеріал надійшов до редакції 17.01.2026 р.
Матеріал пройшов рецензування 23.02.2026 р.
Матеріал оприлюднено 20.04.2026 р.